

PRŮPLAV SUEZSKÝ

1870

I

VĚRU, ŽE JSEM S KLOBOUKEM ALESPON V MYŠlenkách smeknutým stál na palubě francouzského našeho korábu, když jsme se blížili Port Saidu. Měl jsem spatřit nejobrovštější dílo našeho století, kanál Suezský, uskutečněný nyní sen několika předchozích tisíciletí. A bylo mně tedy, jako bych měl zde pomoci slavit největší vítězství našeho věku, dosažené bez krve, na spásu pokolení budoucích. Lidský duch a lidská pilnost rozrazily kamenné pouto Asie a Afriky, spojily dvě moře, přišinuly nám východní Asii, zkrátily cestu do Indie o dvě třetiny, vkouzly život v mrtvou poušť, z písku a vody vyčarovaly zemi, města, zelené sady, květnatý kraj! —

Lenivě pomalu vystupují portsaidské budovy spěchavému zraku. Stojí takřka v moři, jen nepatrně se povznášejí nad obzor. A jsme již mezi oběma obrovskými moly, které vybíhají daleko, daleko ven do nepokojných mořských vln, a město se ještě nezdvihá. Umělá nábřeží ta chrání průplav před spoustou písku, jaký zde k východu se ženoucí mořský proud tak silně nanáší, že zcela nově postavený maják již nyní je hezky daleko zas vzdálen vody. Ale šroub našeho parníku pošinouje nás dál, náhle se vidíme v krásném přístavě, velké i malé parníky kouří a oddychují kolem nás, sochory a rumpály četných plachtových lodí skřípají, padesát člunů tančí vedle lodi a dvakrát tolik cizích lidí vniklo již na palubu, aby nás a zavazadla naše dopravili buď do města, buď na parník jiný. A před námi stojí krásné budovy mladého velkého města.

Před desíti lety nebylo tu ještě nic. Obrovské, sterými ostrůvky poseté jezero Mensaleh bylo odděleno jen uzounkým pruhem hybkého písku od Středozemního moře, hranici vítr často roznesl, a když se jen trochu rozdmuly vlny mořské, šlehaly do jezera a hnaly se po jeho slané vodě až doprostřed

úžiny. Nyní zapuštěn skalní podklad, město vzrostlo na něm takřka přes noc, kamenné, cihlové i dřevěné budovy pnou se do výše několik pater, elegantní kavárny jsou přeplněny, kasino i divadlo dává zábavu, se střech vlají konsulské prapory všech států, po širokých, jako v nových městech amerických pohodlně rozložených ulicích hemží se lidé všech národů a všech jazyků, krámy jsou naplněny evropskou elegancí, arabské kavárny stojí bidly svými zaraženy na břehu, na němž se pojí písek mořský s pískem pouště, sta velbloudů klečí u skladů a velká tržiště jsou poseta zbožím Západu i Východu.

Avšak, co přec jen zde, chceme vidět průplav sám, co možná již brzy a co nejpohodlněji! Již jsme sobě také vydobyli místa na egyptské poště. Parníček to malý, pravé kapesní vydání, s kajutkou dostačující asi na celé čtyry osoby, ale hanebně drahý. Parníček si písknul jako na dětskou píšťalku, v stroji jeho to zarachotilo jako v kuchyňském mlýnku, odvázným skokem vyšinuli jsme se na střechu kajuty, roztáhli proti slunci své deštníky a již to šlo kupředu pod zástavou s půlměsícem. Ještě chvílku jsme viděli město a lodě obchodní, slyšeli hluk tržišť a přístavu, pak znenáhla vše zapadá a zalehá, spatřujem jen nějaký bagr, na břehu něco opotřebovaných lokomobilů, a nyní se nalzáme již mezi oběma stráněmi průplavu. Již nás ty stráně neopustí až po Ismailiu. Jsou uměle nasypány do vod jezera Mensalehského, místy do dvanácti stop vysoký a tak pevný, že po nich nákladní vlaky pohybují se s úplným bezpečím.

Dojem nabývá pustoty, vzduch ztichnul, příroda odumřela. Jako sen sune se naše jízda dál a dál, jako sen točící se kolem jednoho předmětu. Stále ty nehybné stráně v pravo a levo, nehybná voda pod námi a nad námi nebe slité v modré, rozžhavené sklo. Po chvílích vymrštují se ryby nad horkou hladinu, po hodině běží podél břehu vychrtlý, zdivočilý pes, víc šakálu podoben. Někdy trčí nad bokem stěžeň rybářské loďky, a snížili-li se břeh, vidíme modré vody jezera a po nich naseto bílých hvězd do milionů, bílých to mořských ptáků. Také vidíme po hodině dva lidi, táhnoucí lodičku na provaze, a pozděj osamělého pěšáka, nahého jak ho pánbůh stvořil.

Dojeli jsme první štace Ros el Eš. Na břehu je několik dlouhých, chatrných budov, opuštěných to obydlí dělnických. U přístaviště stojí tři mužští, z nichž jeden našemu parníčku jakoby na posměch podává vody v bandasce as čtyrmázové, a tři Arabky, které myjí zde nahé své děti. Jejich černé závoje kryjí pruhem jen oči, nos a ústa, čelo a líce zůstávají nepokryty a závoj splývá pak pruhem dál přes bradu a prsa až skoro na zem.

A zase plujem tiše dál, telegrafní bidla na bocích přebíhají a oharky černých kůlů dvěma řadami vyznačují uprostřed as padesáte kroků splavnou dráhu — ostatek mimo dráhu tu není ještě úplně vybrán — a nevybírání se. Nikde pracovníků rukou — Lesseps prý nemá už peněz, Lesseps před témdním chtěl utéci z Ismailie, vytloukli mu okna, ale nepustili ho. Teprv u druhé štace, Kantury, vidíme jeden remorkér a jeden bagerský stroj v práci, potkáváme tureckou lodici dělovou a španělský koráb válečný — to nese tuze málo, a ono je ještě tolik peněz potřebí! Spotřebovaný už kapitál žádá velkých úroků, někde se může průplav zase pískem zanést, měl by se leckde rozšířit a všude ještě prohloubit, stráně jsou snad příkré a budou vyžadovat kamenného obkladu. Kvůli tomu bude snad clo a mýto příliš velké, takže plachtové lodě, kterým jsou posud majáky neopatřená úskalí a nepříznivé větry Červeného moře nebezpečny, půjdou raděj starou cestou svou. Obchod s Indií je přec jen hlavně v rukou kupeckých Angličanů, kteří všemu francouzskému jak had jsou nepřítel; už si zavedli železnici až na samý břeh Červeného moře a odtud kvapící zboží lodí svých a cizích zavážejí přes Ismailiu a Benhu přímo na Alexandrii v Středozemním moři. Avšak paroplavba vždy více rozkvétá, podnikatelé musí ještě něco přičinit pro kapitál již vydaný, nemůže se připustit ta škoda a hanba, aby se nedokončilo, co započato, a doba naše aby se objevila v témž malomocenství co věky minulé.

Půltřetího tisíciletí už je myšlenka ta stara. Již syn Psammetichův Necho II. v 7. století před Kr. hleděl spojit Nil s mořem Červeným a 120.000 lidí přitom zahynulo, jak Herodot vypravuje. V pátém století před Kristem Darius Histas-

pis znovu podnikl práci tu a Herodot vypravuje, že sám průplav viděl. Brzy však zase byl pískem zanešen, neboť Ptolemaeus II. Philadelphus (285 př. Kr.) znovu jej pak otevřel a Strabo sděluje, že největší lodě pak průplavem se nesly. Zase zabahněl a zpíščil, neboť císař Trajan v prvním století našeho počtu dal provést průplav nový, víc místnímu obchodu než obchodu s Indií platný. A ještě jedna restaurace stala se, Omarovým vojevůdcem Amru; dali ale průplav r. 767 sami zase zaházet, aby zamezili dovoz potravin Hasšanu, jenž byl v Medině lid vzbouřil. Od té doby teprv Napoleonu I. zase věc ta napadla. Dal měřit, ale měřiči vypočítali zcela chybně, že Arabský záliv u Suezu je vyšší než Středomoří u Pelusia (zříceniny poblíž Port-Saidu). Teprv r. 1859 chopil se Lesseps se Saidem pašou zas myšlenky spojit obě moře průplavem sláným — Evropa nemůže více nechat podnik ten zahynout!

II

UČINÍM DOBRĚ, PODÁM-LI TŘEBA STRUČNÝ PŘEHLED celého, 86½ námořnických mil dlouhého průplavu, prozatím bez ohledu na taktéž teprv vykouzlená města Port-Said, Ismailii a Suez. Vznikne tím pojem obrovitosti práce.

Již pověděno, že nejprv vyhledal, od severu počínaje, průplav lůžko své v jezeře Mensaleh. Jeho délka obnáší zde jedenáct hodin cesty, musil být teprv vyhlouben, po celé délce té pevnými, dosti vysokými hrázemi opatřen. Nato, u štace Kantury, přechází do menšího jezera Balah, jímž probrav se cestou as dvouhodinnou vrývá se pak do pouště Arabské — nejkрутější úkol jeho. Musil se propracovat horami El Girseh a průlom ten obnáší dole 200, nahore 300 stop, a 250 milionů krychlových stop písku muselo se odstranit! Po tříhodinné té hornaté pouti vniká za Ismailií do sladkovodního jezera Behar el Timsah (jezero krokodilů), pak přichází zase tříhodinná pouť pouští, pak velká a malá jezera „hořká“, pak zase poušť — mrtvá, smutná poušť Sinai. U Saluf el Terraba musilo jen kamenu 700.000 krychlových stop být prachem vylámáno. Nato zabočuje do starého kanálu faraonského

a vybíhá mezi dvěma dlouhými hrázemi do Červeného moře, dvě hodiny severně od města Suez. Avšak to ještě není všecko! Než se vůbec přikročilo k práci, muselo být postaráno o zdravou, sladkou vodu. Starý průplav Gosenský, vycházející z Nilu, musil být na východ prodloužen až k jezeru Krokodilů, odkud veden až na Suez k jihu, takže menší lodě mohou z Červeného moře přímo na Kahýru nebo po Nilu ještě dál, a k severu musila být hnána voda výdatnými troukami až do Portsaidu! Zato způsobila voda ta divy, uprostřed žluté pouště vykouzila zelené ostrovy čarovné krásy a zahrady plné nejbujnějšího ovoce.

Takovým ostrovem je Ismailia, položená severně nad jezerem Krokodilův a u přítoku sladkovodního k hlavnímu průplavu. Hned u jmenované již druhé štace, Kantury, mění se poněkud ráz kraje. Kantura je místečkem živým. Dosti dobré tu as tři restaurace, s obsluhou smíšeně francouzskou a anglickou, pro úředníky a dělníky, i pro arabské karavany. Přívoz kanturský, ležící právě v čáře cesty karavan jdoucích z Egypta do Syrie, je stále zaměstnán; jeho na patro vysoké pramice převážejí velbloudy z břehu na břeh, tvoříce pohyblivý střed necelého mostu. V jezeře Balah podržuje pak průplav ještě posavadní svou šířku, ale vyšed z něho ven a zabořiv se do hor Girsežských, kde bylo tolik práce s odvážením vrchovitého písku, značně se ouží. Stráně se výší, písek jich je již žlutý jako zlato, pravá to již barva severoafrické pouště. Konečně stráně se rozstupují, voda rozlévá se jako malé jezírko, jihovýchodně jde hlavní průplav dál, jihozápadně běží jiný průplav k vodě z Nilu. Zde tedy jsme po prvé hleděli do svaté vody nilské, věčně zakalené jako před tisíciletími, chutné a sladké, vonné a hojivé, jež ženy prý činí plodnými a zdravými, muže tělnatými a silnými. „V krev co víno se obrací“ — „jakž obyvatelé egyptští a lékaři arabští za to mají, že by od té chvíle, kdyžto pán bůh skrze Mojžíše Egypt ranami bil a vody v krev obrátil, tuto vlastnost nad jiné vody zachovati měla“.

Ismailia vypadá jako nějaké francouzské lázeňské město nebo spíš ještě francouzská villegiatura. Přijíždějícímu průplavem od severu nejdřív vpravo vynikne letní palác

místokráluv, dlouhé, jednopatrové stavení, obklopené zelením. Je hezky daleko vzdáleno břehu a poušť běží až k jeho sadům, rozlehlá žlutá, mrtvá plocha, náhle pak zelenou čarou přesečnutá. Ten nalinkovaný ráz zde i dále v Egyptě má zeleň všude, je vynucena, vyprošena z pouště, hranice její jsou určity, jako ostřím nože odříznuty jsou bujnost a smrt od sebe. O kousek dál přichází krásná Lessepsova vila, již blíže u břehu, konečně dřevěné, ale rozsáhlé a elegantní stavení štacijní zrovna u přístaviště.

Houfec Arabů a Nigrů zde čeká. Nabízejí ramena svá pro naše zavazadla a pestrými, měkkými sedly opatřené mezky a osly své pro nás samy. Jejich chování se je zcela jiné než nosičů jinde, jakýsi nádech noblesy je v něm, trochu řekl bych frančtiny, kterou také z nouze lámou. V Smyrně turečtí, řečtí a maltézští barkáři o nás se prali, v Joppe arabští nás strhli násilně s lodě, a než nás nechali vystoupit na břeh, svedli jsme s nimi celý pravidelný boj, zde se nabízeli takřka jen očima, který dostal co nést, byl pln ochoty, který nedostal nic, smál se vesele, a kterého ostatní šidili, dal se jako dítě do pláče.

Široký, rovný a pěkný boulevard běží od přístaviště k nádraží. Je jen as deset minut dlouhý, ale africké slunce nám ten kousek pěší cesty ztížilo, nohy nás pálily, skoro oddechnout jsme v tom vedru nemohli, a po rozžhaveném písku capali bosí naši nosiči přec jakoby po chladné trávě!

Nádraží zavřeno, nikde ani živé duše. Padli jsme tedy pod verandu nejbližší nárožní kavárny — kaváren a hotelů zde přebytek — a zde nám řečeno, že dráha jede na Suez za hodinu, kterou že zde můžem propít v limonádě. Z verandy byla dobrá výhlídka na celou Ismailiu. Město v poledním slunci jako by bylo vymřelo. V evropské čtvrti (Ismailia má čtvrt či raděj „čtvrtku“ evropskou, řeckou a arabskou) všechny žaluzie pevně zavřeny, nikde jdoucího neb pracujícího človíčka, jen kde stín od budov, válí se v dřímotě jednotlivý otrhaný mouřenín. Vzadu ve čtvrti arabské, jejíž domky s plochými střechami, slepené z hlíny a rákosí nebo palmového dříví, vypadají jako nastavené čtyřhranné bedny, přebíhají alespoň koně a mezci volní, a vyběhnou někdy děti do slunce, těšíce

se nejstaršímu kostymu lidskému, špinavé, hnědé kůži vlastní. Po hodině jsme šli tedy do nádraží. Zás nikde ani človíčka, teprv po dlouhém mlácení odevřeny nám jedny dvěře a starý, do červena vyrudlý Arab ukázal nám na kout, kamž jsme svá zavazadla složití mohli. Dále si nás ani nevšimnul. Přecházel sem a tam, měl jako srbská žena kužel v ruce a spřádal chumáč zrzavých velbloudích chlupů.

III

O DVĚ HODINY PŘIJEL VLAK POZDĚJI DO ISMAILIE, než bylo určeno. Pan kasír, čtrnáctiletý hoch, stále jen krčil rameny. A místo patnácti zas to trvalo třicet minut, než jsme se hnuli pomalu kolem arabské čtvrti. Ta byla vzhůru, Arabové proháněli se svým lehkým, elegantním způsobem na koních a mezcích podél trati, drobní naháči seděli tu na bobku a hulákali.

Již jsme jim unikli a zabořili se mezi pískové stráně. Na mol opilý biletář, Angličan — již jsem pověděl, že dráha je v rukou anglických — byl nás čtyry vstrčil do kupé první třídy. Nás dva Pražany, marseillského kupce Francouze, který už z Bajrutu s námi jen pro zábavu stále tutéž cestu konal, a nějakého neslušně dlouhého Angličana, který rákosovým praporečkem stále si mouchy odháněl a hned tomu, hned onomu dlouhé nohy své na klín nebo dle okolnosti i na hlavu kladl. Z odmejknutí nebo řádných nadávek sobě nedělal pranic.

Brzy nám bylo as tak příjemno jako v středověku husám, když je pekli zaživa. Obraceli jsme se sem a tam, volili posice co nejsmělejší a nejkomičtější, hleděli jsme se sobě smát a nemohli, vyklít se, ale také jsme nemohli. Nemůže být krutější železniční jízdy než v letě arabskou tou pouští. Není o fadesu na té ve vlnách se rozkládající, někde šedou přehoušlí prorostlé poušti, jejíž písek leží tu jako máselný škraloup, z něhož zde onde vyčuhují do sněhu vybělelé kosti velbloudí, na poušti té není ovšem nic pro délku zajímavého — ale vždyť se „do krajiny“ ani nepodíváš! Jsi v stálém boji se sluncem hned na té hned na oné straně, záclony by zde ne-

byly pranic platny, co nejhustší žaluzie uzavírající okno skoro hermeticky, ale také ty jsou ochranou leda proti oslňujícímu světlu, celý vagon je přec jako rozžhavená pec. Cítíme to každou rozechvěnou čivou, že jsme na prahu kraje, v němž oheň postavil svůj trůn a kde slunce se s zemí nejtuzněji snoubí. V palčivém tom obejmutí je vzduch jako rozpuštěné sklo a také tvůj mozek znenáhla jako by byl zasklen — nebohý humoristo, který jsi tvrdil, že slunce nejen mouchy, nýbrž i myšlenky k novému živobytí probuzuje! Tisíce much se ovšem tu hemží, ale koušou do těl myšlének naprosto neschopných!

Rovněž nechrání okenice před vnikajícím sem pískem. Již když vstupuješ do vagonu, třaská ti to pod nohama, kam sáhneš, cítíš nepříjemnou hrubost prachu, zakrátko jsi po celém těle zasypán, oči se klíží a pálí, nozdry se rozsvrbují, zuby vržou — —

Dojeli jsme druhé štace, vlak zastavil. Štacívní budovy stály na stinné straně vlaku a spustili jsme okna. Několik dětí přebíhá s dlouhokrkými hlíněnými bandaskami kolem vlaku, několik Arabů je opodál v houfci, sedících na zkřížovaných nohou nebo stojících a kývajících se. Vychrtlá, ale pevná jich těla jsou zahalena v modrou halenu, černý krk a prsa jsou holá, na hlavě mají malé kulaté, z velbloudí srsti zrobené čapky a bílého šatu upravený turban — kraj to všech fellahů (sedláků) syrských, palestinských i egyptských.

Opilý biletář již je mezi nimi. Podávají si ruce, bouchají se do ramen.

„Jak dlouho se zde pozdržíme?“ volám na něho.

„Tři minuty!“ a sáhne do kapsy, chytne jednoho Araba a postaví si ho před sebe. Z kapsy byl vyndal jakousi modrou hrudku a již, neforemně a nedovedně, nakreslil Arabovi na nahá prsa panáka. Všickni se smějí, plácají do rukou, a druhý Arab nabízí svá prsa dobrovolně. Druhý, třetí, čtvrtý má již modrého svého panáka na prsou, vždy nová radost, smích, plácání. Nu — to je konečně trochu zábavy pro nás — ale již to trvá čtvrt hodiny. Voláme znovu. Biletář se koukne k parostroji, pak kývne hlavou k hochovi, stojícímu u hlavní budovy, hoch zazvoní — a biletář kreslí dál.

Neradno vykročit, skoro neradno vystrčit hlavu. Hned je tu několik Arabů, „sarib-duchan!“ (kuřák) volají na tebe a nastrkují ruce po trochu tabáku nebo po cigaru, houfec dětí se přizene, natahují ruce a vřeští „bachšiš!“, některé ti vstrčí bandasku až pod nos — „môje! môje!“ (voda) chraptí to najednou z desíti hrdel. Zvlášť neodbytné je jedno děvče, as dvanáctileté, na jehož obnažených prsou bělá se vyraženina, jakou jsme už na malomocných palestinských byli seznali.

Biletář už byl pomaloval všechna arabská prsa, hoch byl už třikrát odzvonil, vlak se ani nehýbe. Ouředníka tu není, teď biletář také náhle zmizel, nastává všeobecný zmatek. Lidé vystupují ze všech vozů, sestupují se v houfce, rokují, vrtí hlavou a hubují. I Arabové zapomněli už natahovat ruce a dívají se jaksi blbě do toho. Ano i náš Angličan se protáh a sestoupil. Nikdo neví, co se děje. Chodíme mezi tím a bavíme se.

Na parostroji nikdo, u vlaku nikdo a v nádraží nikdo.

Uplynulo už čtyřicet — padesát minut.

Hubování, klení začíná být všeobecné, jen náš Angličan vlezl zase zpátky a rozložil se přes celou jednu stranu — někdo z nás ho bude muset shodit.

Křiku přibývá. Náhle lomoz u budovy. Několik lidí, mezi nimi biletář, smějíce se a hulákajíce vedou strojníka, ředitele naší lokomotivy. Ten se protahuje, mne si oči, zívá a nadává. Je také na mol opilý — byl si uvnitř lehnul někam za pytle a balíky a usnul. Za všeobecného hlomozu vedou ho ku stroji.

Zase třikrát zazvoní — ale vlak se nehýbe.

„Ke všem čertům — pojedem?“

„Za tři minutky — ono zatím pod kotlem vyhaslo!“

A za další půlhodinu jsme skutečně jeli.

IV

POZDĚ VEČER JSME DOJELI S U E Z U. VLAK ZASTAVIL zrovna na nábřeží průplavu pobočního a dovedli nás do anglického hotelu, stojícího jen o kousek dál na tomtéž nábřeží. Zcela pěkný, velký hostinec, prostranné jizby, lože široká

jako pro čtyry osoby a dobře ověšená proti muskytům, studené i teplé lázně v domě, uprostřed budovy stinný, zelený dvůr s bufetem, v němž as dvacet druhů rozličných ledových nápojů, prostranná jídelna, v níž bílé odění sklepníci Hinduové obsluhují samou „anglickou kuchyní“, vypočtenou na žaludek oblázkový.

Štíhlí, tenčí jsou ti Hinduové nade všecko pomyšlení, v ramenou i bocích jako nudle, a jakmile některý se k tobě postaví, aby podal mísy nebo dal do sklenice kus čerstvého ledu, ihned ho cítíš — zcela zvláštní, ostrý zápach jako by jim prýštil ze všech pórů.

Daleká většina sem přicházejících zámožnějších cestovatelů sestává z hindostanských osadníků, kvůli nimž také hinduská ta obsluha. Sklepníci ti jsou v hostinci jakoby stát v státu, mají svého pohlavára, jenž za ně vše vyjednává i platy jich vybírá, žijí také zcela způsobem svým, budhaismem předepsaným.

Sotvy jsme pojedli, vybrali jsme se na nějakou ještě procházku po městě. Ač je město nyní všude již plynem osvětleno a bezpečnost již větší než dříve, přec neradno cizinci jednotlivci vydat se tu v noci na procházku. Obyvatelům suezským přikázáno, aby nevycházel bez hořících svítilen, a cizinci se připomíná, aby nevycházel neozbrojen. Ty svítilny jsou obyčejně z papíru a pohybující se po ulicích vyvolávají zcela zvláštní obraz. I mimo to je noční život zde pestrý. V orientálním bazaru, jenž zde jako pražský „misr-čarší“ voní samou ambrou, růžovým olejem, kořením a nejrozmanitějšími skvostnými dřevy, sedí Turci a Egypťané pozdě do noci. A hned nato přicházejí ulice plné kaváren, cafés chantants, hostinců, a v těch všude plno hudby, zpěvu, tance, námořníků a lehkých holek, jichž tu sváto na tisíce, všech barev, všeho věku i všech národů. Suez platí v ohledu tom za nejprvnější město ve světě — Alexandrii se tím ubližuje.

Pravého pojmu o poloze Suezu nabyli jsme ovšem teprv druhého dne. Sotva se den rozšeřil, vybrali jsme se s barkou z města ven do Červeného moře. Suez neleží přímo na splavném moři, je od něho hezky vzdálen. Moře zabíhá k městu po písčité pláni, která při východním větru vypadá bahnitě a smutně hnědě jako benátská laguna. Avšak dosti široký prů-

plav umožňuje nyní příchodu zboží až k městským skladištím a železnice je prodloužena až k obrovským dokům francouzských messengerů a dováží tam najednou tisíce cestovatelů, kteříž ihned vstupují na lodě bombajské, kalkutské, australské atd.

Nový Suez stojí zrovna na místě Suez starobylého (Arsinoe), v krajině nesmírně chudé a pusté. Ještě před dvaceti lety platilo, co o něm byl napsal již Harant z Polžic: „Sotva nevelikým městečkem u nás by slouti mohlo, neb v něm jest namále domův a to z hlíny odpolu písčité a z palmového dříví vystavených, a na větším díle rybáři v něm bydlejí.“ Bylo-li to kdys město veliké a lidné, nedokládají žádné památky místní více. Také po bývalých vodovodech, jimiž se cisterny městské naplňovaly prý z Nilu vodou, nezbylo památky. Na dvě míle, až na straně asijské z pramenu Mojžíšova, brali vodu, nebylo tu obilí ani ovoce, vše se musilo dovážet z Káhýry. Lesseps ovlažil celý isthmus až po Suez nilskou vodou a Suez čítá nyní 20.000 obyvatelů, již žijí v evropském pohodlí.

Pomalou jsme vyjeli kolem „ostrova Židů“, „Džeziret el Jahud“, ven do toho tmavomodrého „Červeného“ moře, do něhož zde průplav vybíhá dlouhýma dvěma moly, právě tak jako nahoře u Port Saidu do moře Středozemního. Ať již se zázrakem nebo bez něho, tolik můžem věřit, že zde, kde nyní se má postavit velký lagunní most pro karavany putující do Mekky, kde posud velbloudi mořem procházejí a kam právě cesta migdolská, k níž svou pouť pak Mojžíš obrátil, zabíhá, že zde přešel kdys Faraonem pronásledovaný Izrael — „odjal je (moře) hospodin vějícím prudkým a horkým větrem přes celou noc, a obrátil moře v sucho.“

Zvláštní pocit jímá člověka v tomto světovém koutku, na rozhraní moří severních a jižních, mezi Afrikou a Asií! Zamračeně přistupují tmavé, šedé skály africké až k samým pěnám mořským, žlutá poušť lemuje jich paty a směle rozkvětlo v mrtvu tom živé město, jehož vřava ve vukolním tom velebném tichu působí jako rozpustilcův hýřivý hlmoz v noci tichých budov, jako drzé vyzvání strakatě oblečeného trpaslíka k nepřekonatelnému obru. A na druhé straně ticho ještě velebnější, nerušené ani zvukem přírody, tmavé arabské skály,

za nimiž mrtvých skal na sta mil, věncem obkličujících zákonodárné Sinai a holou poušť — nejděivnější školu, do jaké kde byl národ dán! Vyšel co národ železných hrdin a věčných poetů. —

Když jsme od přístaviště francouzského na kalupujících oslících jeli pak podél trati železniční zpět do města, potkali jsme dlouhý vlak, naplněný cestujícími. Měli namířeno do Indie.

Jen tři měsíce více času mít!